

Nástin historie sportovního klubu Hagibor Praha The history outline of sports club Hagibor Prague

Jan Štumbauer

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Katedra tělesné výchovy a sportu
University of South Bohemia in České Budějovice, Pedagogical Faculty, Department of Sport and Physical Education

ABSTRACT

The presented article discusses the history of by far the most important sports corporation bringing together athletes of Jewish nationality in Czechoslovakia. It was definitely the Jewish sports club Hagibor Prague. During its short, only 25 years of existence, it managed to achieve a truly special position not only within the Jewish sport, but at least in swimming and athletics where it reached the top of the former Czechoslovak sports. In addition to personal and outcome realia, this text also concerns more complex ethnic and political framework, its existence and activity.

Keywords: clubs, activities, officers, results

SOUHRN

Předkládaná stať pojednává o historii daleko nejvýznamnější sportovního korporace sdružující sportovce židovské národnosti v Československu. Tou byl jednoznačně Židovský sportovní klub Hagibor Praha. Ten si během své krátké, jen 25 let trvající existence, dokázal vydobýt vskutku mimořádné postavení a to nejenom v rámci židovského sportu, ale minimálně v plavání a atletice dosáhl do nejvyšších pater tehdejšího československého sportu. Kromě osobnostních a výsledkových reálií se toto sdělení dotýká i složitějšího národnostního a politického rámce jeho existence a činnosti.

Klíčová slova: spolky, činnost, funkcionáři, výsledky

Úvod

Historie židovské tělesné výchovy a sportu tvoří a poměrně významnou součást historie tohoto jevu v Českých zemích. To platí i přesto, že tento slibně se vyvíjející a s českým tělovýchovným a sportovním hnutím téměř bezproblémově koexistující a kooperující fenomén, byl během II. světové nenávratně zničen. Druhou světovou válku přežil jen zlomek původních obyvatel Českých zemí židovské národnosti. Vzhledem k tomu zde byl poválečný návrat k původnímu rozsahu židovské TVS v Českých zemích zcela vyloučen.

V krátké poválečné epizodě dobrých vztahů tehdejšího Československa s nově vznikajícím židovským státem stálo zpracování historie židovské tělesné výchovy v Českých zemích mimo rámec tehdejších důležitých problémů a zájmů a především pak hlavních směrů vzájemné spolupráce. Po prudkém ochlazení vzájemných československo – izraelských vztahů jež vyplývalo prakticky stoprocentně ze změny sovětské

zahraniční politiky v oblasti Blízkého východu, se stalo zpracování historie židovské tělesné výchovy a sportu v Československu na dlouhou dobu tabuizovaným tématem. Také bezprostředně po československé sametové revoluci byl tento z mnoha hledisek zajímavý fragment historie české TVS jen na okraji zájmu. Jeho řešení se v Českých zemích omezilo jen na několik málo příspěvků. Předkládaná stať by měla alespoň částečně přispět ke splacení dluhu, který má česká historiografie TVS vůči svým někdejšími občanům židovské národnosti.

Historická východiska vzniku a vývoje židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích

Samostatné židovské sportovní a tělovýchovné kluby začaly vznikat na konci 19. století trochu paradoxně nejdříve v zemích kde bylo prostředí směřem k Židům nejagresivnější a kde tito začali být vylučováni ze sportovních spolků a klubů. Nejprve k tomu došlo v Turecku a tamní Židé se

rozhodli založit vlastní tělocvičný spolek. Z podobných důvodů začaly postupně vznikat židovské tělocvičné a sportovní spolky i v dalších zemích.

Židovské sportovní spolky a kluby začaly být zakládány i v zemích kde bylo prostředí k židovské národnostní menšině daleko přívětivější, což je případ českých zemí potažmo následně meziválečného Československa.¹ Zde postupně vznikly židovské spolky s tělocvičnou a sportovní náplní, které přijaly pro českou majoritní společnost s poněkud tajuplné názvy. Ty byly čerpány buď z tisícileté historie židovského národa, nebo jde o hebrejské výrazy zdůrazňující zdatnost a odolnost. Název spolků nesoucí název celosvětově působící organizace Makabi je odvozen od jména vůdce židovských bojovníků v protiřímském povstání před více jak dvěma tisíci lety.² Obdobně název spolků Bar Kochba je odvozen od jména vůdce starověkého židovského povstání proti utlačovatelům.³ Oproti tomu Hakoah znamená v hebrejštině sílu a Hagibor je výraz pro hrdinu, nebo statečného.

První židovský tělocvičný spolek na našem území vůbec nesl název Bar Kochba a byl založen v Moravské Ostravě v roce 1893.⁴ Postupně ale spolky nesoucí název Bar Kochba kladli důraz hlavně na kulturní obnovu židovského národa. Učením hebrejštiny, židovských dějin a literatury se jejich členové snažili nalézt svoji židovskou národní a kulturní identitu. Výjimku tvořil v tomto smyslu plavecký klub Bar Kochba Brno, který měl velkou zásluhu na propagaci plavání mezi Židy a jeho plavci dosahovali výborné výkonnosti i z celostátního hlediska.

Jeden z prvních a následně největších a nejvýznamnějších židovských sportovních spolků

byl založen ve Vídni. Ten nesl název Hakoah a zejména zpočátku ovlivňoval i židovské tělocvičné a sportovní hnutí u nás. Zde spolek s názvem Hakoah vznikl až v polovině 20 let.⁵

Daleko největší počet židovských tělocvičných spolků většinou nesl název Makabi. Spolky Makabi (věcně spíše sportovní sekce organizace Makabi) většinou kladly důraz na sionistický ráz hnutí, pořádaly vzdělávací programy a přednášky a z hlediska praktického tělocvičného obsahu tíhly hlavně ke klasické spolkové tělesné výchově a sport většinou rozvíjeli pouze na nižší úrovni. Pak tyto korporace vytvářeli samostatné organizační celky v rámci kterých soutěžili, ale v řadě odvětví se podíleli na činnosti celostátního sportovního svazu a účastnili se jeho soutěží.

Od všech ostatních židovských spolků s tělocvičnou a sportovní náplní působících na našem území se značně odlišoval čistě sportovní klub Hagibor Praha, jehož vznik se datuje do období těsně před vypuknutím 1. světové války. Ten měl zcela mimořádné postavení a to jak co do velikosti, materiálních podmínek a hlavně sportovní výkonnosti.

Historie sportovního klubu Hagibor Praha

Nejvýznamnější židovský sportovní klub v Českých zemích - pražský Židovský sportovní klub Hagibor, vzniknul těsně před vypuknutím I. světové války.⁶ V dějinách tohoto spolku, jež poprvé uceleně popsal Karele Knopfmacher v klubovém časopisu Hagibor, je uvedeno, že původně vznikl v rámci politického spolku Poale Cion, tedy šířeji pojatého hnutí socialistických sionistů. Jednu z prvních společenských akcí uspořádali jeho členové pod vedením ing. Flussera v prosinci 1914. V hotelu U zlatého anděla v Celetné ulici byl předveden židovský kulturní program. Tehdy ještě Hagibor prokazatelně tvořil sportovní a tělocvičnou sekci hnutí Poale Cion. K osamostatnění Hagiboru došlo až v průběhu I. světové války. Prvním předsedou samostatného spolku byl zvolen Dr.

¹ O celkové přívětivosti českého prostředí k židovským aktivitám, která byla ve značném kontrastu se situací ve většině okolních zemí, svědčí mimo jiné právě existence samostatných židovských sportovních svazů v rámci československých sportovních asociací s právem národní autonomie a poměrného zastoupení.

² Makabi znamená zápasník. Název je odvozen od Judase Makabäuse, bojovníka za svobodu Židů ve 2. století před n.l. Ideový význam názvu hnutí a spolků pak znamená aktivní účast v zápasu o svobodu a radostnou budoucnost židovského národa. Makabi se má stát centrem regeneračního hnutí židovského národa a stát se místem výchovy ke spolehlivosti, obětavosti, zmužilosti a vytrvalosti.

³ Název Bar Kochba byl odvozen od vůdce povstání Židů proti Římanům za císaře Hadriána ve 2. století.

⁴ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v Československé republice a cizině*, Praha, s. 369.

⁵ Ustavující schůze židovského sportovního klubu Hakoah Praha se konala 29. 8. 1926. Ten se měl zaměřit hlavně na asociační hry míčové. Předsedou byl zvolen Egon Müller, jednatelem Josef Steiner, pokladníkem Hynek Mandler a vedoucím fotbalového odboru Josef Haudniczky. Zemská politická správa 25. 9. 1926 doporučila policejnímu ředitelství, aby zaneslo spolek Hakoah Praha do svého spolkového rejstříku. Ten měl být podle schválených stanov spolkem nepolitickým, nesměl politické činnosti vyvíjet a ani se jich zúčastňovat. Znakem spolku byla Davidova hvězda zlaté barvy. SÚA, Sportovní klub Hakoah 1926, ZÚ – spol., 2 A/4673, k. 721. Název spolku se někdy psal i rozděleně jako Ha Koah.

⁶ SÚA, Židovský sportovní klub Hagibor 1922, ZÚ – spol., 2 A, 5762, k. 535.

Rudolf Beck, místopředsedou Oskar Kaminski. Oba byli velmi obětaví funkcionáři, kteří dokázali zachovat činnost Hagiboru i v nelehkém válečném období.⁷

Prvním sportem jež nový spolek začal rozvíjet, byl fotbal. Fotbalový odbor Hagiboru zahájil svoji činnost neoficiálně. Jednalo se spíše o partu kluků, kteří se nepravidelně scházeli aby si zahráli fotbal. Hned na začátku války získal Hagibor dvakrát týdně do pronájmu hřiště A. C. Sparty. Fotbal tu hráli chlapi převážně nezletilí, kteří ještě stáli mimo vojenskou odvodní povinnost. Během války však tato činnost nešla rakouským úřadům, které ji vyhodnotily jako neohlášenou spolkovací. Mořic Langer, který byl úřady vytipován jako její organizátor, byl nejprve lednu a následně v červnu 1917 pozván k výslechu na c. k. policejní komisařství.

Mořic Langer měl u tohoto výslechu údajně uvést: „Hagibor dosud úředního schválení nemá a jako spolek žádné spolkové činnosti nevyvíjí. Ovšem ale hraje Hagibor jako kroužek kopanou, hradí se soukromou sbírkou a je asi přibližně 15 součastníků kroužků toho... Kroužek sestává z příručních a dílem z vysokoškolských studujících. Vesměs jsou to přívrženci židovsko-národní, čili sionisté... Kroužek ten nemá stanov ani pravidel... Rovněž výborových a členských schůzí a jiných spolkových záležitostí není, leda že se má dát spravit míč neb něco podobného. Členové se přijímají tak, že když někdo přivede na hřiště nového hráče, že se dovolí, aby chodil hrát s sebou“.⁸

V roce 1917 vznikla jako druhý odbor Hagiboru jeho lehkootletická sekce. Bezprostředním podnětem k jejímu založení byla činnost a zejména obdiv k výkonům členů velkého a v Rakousku známého židovského sportovního spolku Hakoah Vídeň právě na poli lehké atletiky. Právě členové tohoto spolku slavili těsně před válkou a i během ní, na atletických drahách a hřištích Předlitavska řadu vítězství.

Po skončení I. světové války se židovský sportovní klub Hagibor Praha postupně rozrostl ve velký a významný sportovní klub a to jak vzhledem k počtu sportovních sekcí a potažmo počtu členů klubu, tak i sportovních výsledků.

Sídlo měl v samotném centru Prahy, v Celetné ulici č.p. 22.⁹ Jeho předsedou byl v té době Pavel Weigl.¹⁰ Pro pořádání společenských akcí klubu byly nájímány prostory kavárny Central. Klubová

barvy byly bílá s modrou. První zachovalá korespondence zabývající se problematikou stanov a statutu pochází z roku 1922. Jedná se o oficiální dopis Židovského sportovního klubu Hagibor Zemské politické správě v Praze. Pro vlastní sportovní činnost byly většinou využívány prostory na Letné.

Sportovní klub Hagibor se skládal z jednotlivých sportovních sekcí. K fotbalové a během války vzniklé lehkootletické, po válce přibyla sekce hokejová (lední i pozemní), plavecká a tenisová. Postupem času pak Hagibor ještě zavedl veslování, šachy, zimní sporty a dokonce také ženské sporty. Nejvýznamnější se ovšem staly sekce plavecká a lehkootletická. Právě v těchto sportovních odvětvích dosáhli sportovci Hagiboru vynikajících výsledků.

Nejstarší sekce Hagiboru, fotbalová, zažila největší rozmach na počátku dvacátých let. Tehdy zde existovalo kromě mužských družstev až 6 družstev dorostenců. Také finančně se tehdy dařilo Hagiboru velice dobře. Mohl dokonce s nemalými náklady kupovat hotové hráče z jiných celků. Finančně náročná činnost této sekce však vedla v roce 1923 k finančnímu schodku. Ten byl tak velký, že ohrozil existenci celého Hagiboru. Díky Rudolfu Beckovi a Maxi Kantoro vi, ale i několika židovským sdružením, se spolek z dluhů vymanil a mohl již v roce 1926 dokonce otevřít vlastní hřiště. To bylo součástí nově budovaného klubového areálu ve Strašnicích.¹¹

Velice agilní byla po celé meziválečné období lehkootletická sekce. Mezi její významné činovníky patřil v počátečním období trenér Vincenc Macháček. Závodníci Hagiboru se pravidelně zúčastňovali velkého množství závodů, soutěží a přeborů. Kromě dráhové atletiky se členové a členky sekce věnovali i přespolním a silničním běhům.

Nejvýznamnější éra atletické sekce Hagiboru byla odstartována 12. 6. 1927. To je datum slavnostního otevření nového klubového stadionu ve Strašnicích. Při této příležitosti byly uspořádány velké atletické závody. V následujícím roce probíhaly oslavy 10. výročí založení Československa. K tomu byl zorganizován štafetový závod, kterého se zúčastnilo dvacet atletů Hagiboru. Trať vedla z Bílé Hory do centra Prahy. V roce 1929 Hagibor uspořádal Macháčekův memoriál na památku svého obětavého trenéra. Do Hagiboru také přestoupili vynikající běžci Andrej Engel a Oskar Hekš, ten se pak stal naším nejúspěšnějším vytrvaleckým běžcem. K 31. 12. 1929 drželi oficiální rekordy svazu Makabi v RČS až na dvě výjimky jen atleti z Hagiboru Praha. V běžích na 100 a 200 m to byl F. Polák, na 400 m

⁷ Tamtéž.

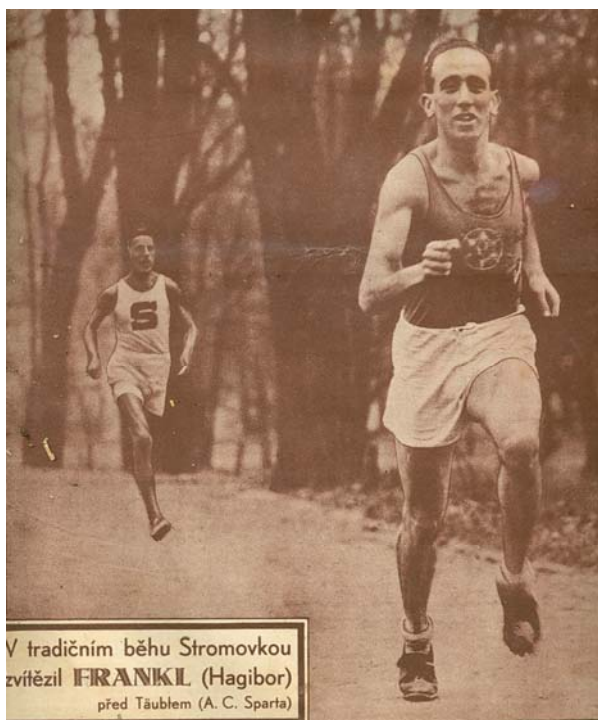
⁸ Čapková, K. (1998). *Tělo a duch – židovské sportovní organizace v Čechách a na Moravě*. In: *Věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku*, 60, s. 9.

⁹ SÚA, Židovský sportovní klub Hagibor 1922, ZÚ – spol., 2 A, 5762, k. 535.

¹⁰ Tamtéž

¹¹ ŽSK Hagibor Praha zakoupil za tímto účelem pozemky na pomezí Strašnic, Vinohrad a Žižkova nedaleko dnešní stanice metra Olšanská.

O. Margolius, na 800 a 1500 m, 5 a 10 km W. Frankel, ve vrhu koulí J. Klempfner, ve skoku vysokém J. Reach a ve skoku dalekém a trojskoku Dr. Zander.¹²

Obr. 1 Člen atletické sekce Hagiboru Frankl zvítězil v běhu Stromovkou v roce 1931
Fig. 1 A member of the athletic section Hagibor Frankel won Stromovka run in 1931

Mezi nejvýraznější postavy atletického odboru Hagiboru Praha patřili na konci 20. let sprinteři Polák, Friedl, Mautner, Poláček, Adler, Balasz a Kesler, dále středotračaři Frankl, Fuchs, Buschbaum, Hartstein a výborní vytrvalci. K nim patřili kromě vynikajícího Hekše Frankl, Klein, Goldschmiedt, Weiss a Allin. Dále mezi atlety odboru vynikali především tehdejší čs. rekordman v trojskoku Dr. Zander,¹³ vrhači E. Reichmann a Friedmann a také dorostenci Freudenheim, Hahn, P. Freund a W. Freund.¹⁴

Sportovní slavnosti světového svazu Makabi, která byla uspořádána v létě 1930 v Antverpách, se zúčastnilo 10 atletů vyslaných československým Makabi. Mezi nimi dosáhli největších úspěchů členové Hagiboru. Dr. Zander zde zvítězil jak ve

skoku dalekém, tak i vysokém, Engel byl druhý v běhu na 200 metrů a třetí v běhu na 100 metrů. Štafeta Hagiboru dokázala v tomto roce zvítězit na otevřeném mistrovství Německa v Hamburku.

V následujícím roce Andrej Engel vytvořil československý rekord v běhu na 200 metrů a vyhrál mezinárodní závody v Pardubicích. Oskar Hekš získal již poněkoličtější titul mistra Československa v maratónském běhu. Klein toho roku zvítězil v závodě Praha – Kladno jehož trať byla dlouhá 26 km. Frankl pak zvítězil v tradičním běhu Stromovkou. Ten byl pořádán na oslavu 28. října a trať hlavní kategorie měřila 3 600 m.¹⁵

V roce 1932 ČSOV nominoval Andreje Engela a Oskara Hekše na LOH v Los Angeles. Jelikož cesta až na pacifické pobřeží USA byla velmi nákladná, ČSOV nakonec vyslal pouhých 7 sportovců a i k zajištění této minimální účasti musel dokonce vyhlásit veřejnou sbírku.¹⁶ Také Hagibor přispěl ze svého rozpočtu na účast svých dvou reprezentantů. Andrej Engel byl ve sprintu na 100 m vyřazen v meziběhu a na 200 m v rozběhu. V maratónu doběhl Oskar Hekš s dosaženým časem 2:41:35 na krásném 8. místě.¹⁷ Generální sekretář ČSOV František Widimský, vedoucí naší výpravy na těchto OH jeho výkon velmi chválil a dokonce vyslovil domněnku, že při jeho lepším zajištění na trati by dosáhl na medailové pozice.¹⁸

V roce 1933 se Andrej Engel zúčastnil studentských světových her v italském Turíně a získal zde zlatou medaili v běhu na 200 metrů. V srpnu se Hagibor podílel na organizaci sportovních her v Praze u příležitosti konání osmnáctého sionistického kongresu. Oskar Hekš vyhrál závody Běchovice – Praha, Příbram – Dobříš, Praha – Beroun. V následujícím roce Engel obhájil své tituly na 100 i 200 metrů a Hekš byl u nás stále prakticky neporazitelný v maratónu.

Kompletní atletický tým Hagiboru se v roce 1935 zúčastnil Makabiády v Tel Avivu. První místo zde obsadil Bedřich Waser ve skoku dalekém a skoku vysokém. Vilda Retschau obsadil první místo v devítiboji. Jiří Freund vyhrál soutěž diskařů. V tomto roce reprezentovali Engel a Freund Československo v mezistátním utkání s Japonskem. V říjnu pak Engel vyhrál atletické závody ve Frankfurtu nad Mohanem.

¹² Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 377.

¹³ Jeho tehdejší čs. rekord v trojskoku měl hodnotu 13,62 m.

¹⁴ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 378.

¹⁵ STAR, roč. 1931, č. 46 (296), s. 7.

¹⁶ K tomu přispěla i tehdejší hluboká celosvětová hospodářská krize.

Havránková, H. a kol. (1999). *Český Olympismus*. Praha: Olympia, s. 56.

¹⁷ Kössl, J., (1981). *Malá encyklopedie olympijských her*. Praha: Olympia, s. 284.

¹⁸ Havránková, H. a kol. (1999). *Český Olympismus*. Praha: Olympia, s. 56.

Obr. 2 Nejúspěšnější závodník atletické sekce Hagiboru Oskar Hekš na OH 1932 kde skončil v maratónu na 8. místě

Fig. 2 The most successful athlete of athletic section Hagibor Oscar Hekš at the Olympics in 1932 where he finished 8th at marathon

Zejména O. Hekš a A. Engel měli výkonnost na to, aby byli nominováni do československé výpravy na OH 1936 v Berlíně. Oskar Hekš však jako přesvědčený antifašista bojoval proti uspořádání OH v Berlíně. Stál spolu s prof. Jakubem Obrovským¹⁹ v čele Čs. výboru za přeložení XI. LOH mimo nacistické Německo. Po okupaci Československa byl zatčen, v listopadu 1941 deportován do Terezína a odtud v roce 1943 do Osvětimi. Zde 8. 3. 1944 zahynul v plynové komoře.²⁰

V roce 1937 Jakub B. Kubík z Hagiboru zvítězil v běžeckém závodě na armádních hrách v Břevnově. Prvního září 1938 byl naposledy organizován Macháčkův memoriál, jež byl zároveň československým juniorským mistrovstvím v atletice. Děvčata Hagiboru obsadila druhé místo,

chlapečci skončili třetí. V září byl na stadionu ve Strašnicích uspořádán den mladých. Ten se stal prakticky poslední oficiální atletickou akcí Hagiboru.

Velice zajímavá je kniha rekordů lehkooatletické sekce Hagiboru, jež je uložena v archívu Židovského muzea v Praze.²¹ Pro toto sdělení nejsou ani tak důležité hodnoty jednotlivých rekordů, či jména jejich držitelů, ale kniha především vypovídá o velmi široké škále atletických disciplín, ve kterých byly rekordy vedené. Dále je zajímavé její členění do velkého množství věkových skupin a také potvrzuje existenci plnohodnotné ženské sekce.²² Způsob vedení knihy rekordů, velké množství doprovodných fotografických materiálů a zejména pak rozsáhlý výčet v knize zaznamenávaných atletických disciplín, svědčí o velké oblíbenosti atletiky v tomto klubu v meziválečném období.

Výčet disciplín vedených v knize rekordů je skutečně překvapující. Jen v hladkých bězích byly rekordy vedeny na tratích 60 m, 100 m, 200 m, 300 m, 400 m, 800 m, 1000 m, 1500 m, 3/4 míle, 1 míle, 2 míle, 2000 m, 3000 m, 5000 m, 10 000 m, 20 000, 25 000 m, 30 000 m, v hodinovce a maratónu. Dále byly vedeny překážkové běhy na 110 m, 200 m, 400 m, a 3000 m steeple-chase. Štafety 4 x 100 m, 4 x 200 m, 10 x 1000 m, švédská štafeta, 4 x 400 m, olympijská štafeta, 3 x 100 m, 4 x 800 m, 4 x 1500 m, 4 x míle. Dále vrh koulí, vrh koulí obouruč, hod diskem, hod oštěpem, hod kladivem, skok vysoký, skok daleký, skok o tyči, trojskok, pětiboj a desetiboj.

Z hlediska celostátního však dosáhla v meziválečném období nejvyšší úrovně plavecká sekce Hagiboru. Ve vedení plavecké sekce tehdy pracovala celá řada velice schopných funkcionářů. V počátečním období byl nejvýraznější postavou trenér Beinhacker. První veřejnosti prezentovanou klubovou plaveckou akcí byly závody uspořádané v ústavu pro nevidomé, jehož nestandardní bazén tehdy používali pro trénink.²³ Plavci Hagiboru se jen v roce 1923 účastnili 13 národních a 3 mezinárodních plaveckých závodů, na kterých získali 27 prvních míst z celkového počtu 79 medailových umístění. Velký talent prokázala zejména Hella Bester, která již ve svých 14 letech dokázala se svými sestrami Tilli a Bessi vytvořit vynikající kraulařskou štafetu. Hella Bester a Anka

¹⁹ Prof. Jakub Obrovský byl v té době rektorem Akademie múzických umění v Praze. V roce 1932 získal za svoji sochu „Zuřivý Odysseus“ bronzovou medaili v uměleckých soutěžích na X. LOH v Los Angeles.

Havránková, H. a kol. (1999). *Český Olympismus*. Praha: Olympia, s. 61.

²⁰ Kössl, J. (1981). *Malá encyklopedie olympijských her*. Praha: Olympia, s. 122.

²¹ Archív Židovského muzea v Praze, nezpracovaný fond Židovského sportovního klubu Hagibor. V tomto fondu se také nachází řada autentických fotografií, novinových výstřižků popisujících atletická klání, diplomů, blahopřání a jiných materiálů dokládajících pestrý sportovní život této sekce.

²² Tamtéž.

²³ Ústav pro nevidomé byl postaven na jižním úbočí Strahova

Klempfner byly později nominovány do ženského reprezentačního týmu. V červnu 1925 oslavoval Hagibor Praha 30. výročí závodů na trati vytýčené ve Vltavě mezi Sřeleckým ostrovem a Žofínem. Tyto závody v roce 1895 spoluzaložil a ve funkci vrchního rozhodčího spoluorganizoval spisovatel Ignác Herman. V celkovém pořadí klubů Československého amatérského plaveckého svazu pro rok 1926 byl mužský tým Hagiboru zařazen na druhém a ženský tým na třetím místě.

z třímetrového prkna obsadil 9. místo.²⁴ Hned po převzetí plavecké sekce Hagiboru vytýčil vedle sportovních ambicí i misijní úkol židovského sportu: „Celý svět pozná tvé jméno, celý svět se dozví, že jsi sportovcem, že jsi zdatným synem židovského národa. Mladí Židé se pak budou hlásiti do židovských klubů, aby se z nich stali sportovci, jakým jsi ty. Vsají do sebe poloztracený duch židovství a stanou se nositeli onoho pokladu, kterým jest moderní židovská kultura“.²⁵

Velmi vlivným funkcionářem sekce byl Hugo

Obr. 3 Plavci Hagiboru v roce 1931

Fig. 3 Hagibor swimmers in 1931

K základním pilířům sestavy Hagiboru patřil již tehdy Hugo Steiner. Toto období je také začátkem plavecké kariéry Františka Getreuera, držitele 25 československých rekordů. Ten byl také po dlouhou dobu největší hvězdou týmu vodního póla, který čtyřikrát získal mistrovský titul. Bylo to v letech 1928, 1935, 1936 a 1937.

V červnu roku 1927 převzal vedení plavecké sekce Hagiboru tehdejší mistr Československa ve skocích do vody Julius Balasz. Ten začal svoji závodní kariéru v Žilině na Slovensku. Následně se přestěhoval do Prahy a přestoupil do Hagiboru. Jeho hlavní disciplínou byly skoky do vody, ale věnoval se i tehdy populárním soutěžím v délce potápění a plavání pod vodou. Mimo to dobře zvládal i krátké tratě volným způsobem. Balasz byl mnohonásobným mistrem Československa a jeho mnohonásobným reprezentantem. Zúčastnil se VIII. letních olympijských her v Paříži v roce 1924, kde na 100 m v.z. byl vyřazen v rozplavbě a ve skocích

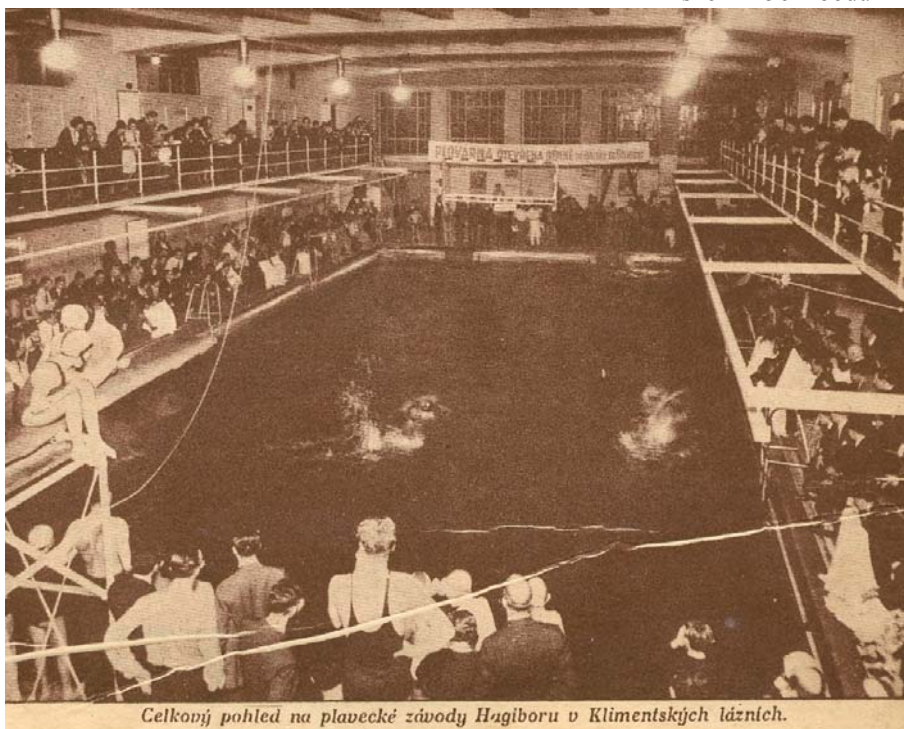
Steiner, který stál zejména za přestupy řady vynikajících plavců do Hagiboru. Díky intenzivní práci převzal Hagibor Praha vůdčí roli od klubu Bar Kochba Brno, který byl původně hlavním centrem židovského plaveckého sportu v Československu. Hagibor Praha však záhy mohl v plavání konkurovat i absolutní československé špičce, tedy klubům ČPK Praha, APK Praha a PTE Bratislava. Výbornou úroveň mělo dlouhodobě v plaveckém odboru vodní pólo. I díky těmto úspěchům se podařilo získat vládní podporu na stavbu moderního krytého plaveckého bazénu v Klimentské ulici s délkou 25 m. Ten byl otevřen v roce 1927.

V roce 1928 byly do širší československé reprezentace pro IX. letní olympijské hry v Amsterdamu nominováni Kurt Epstein, František Getreuer, František Schulz a Pavel Steiner a Julius Balasz. F. Getreuer byl několikanásobným mistrem Československa a držel řadu čs. rekordů zejména na tratích 200 a 400 m volný způsob. Čs. rekord držela i štafeta Hagiboru na 4 x 200 m v.z. ve složení Lederer, Rado, Polakoff I., Getreuer. Vodní pólisté

²⁴ Kössl, J., (1981). *Malá encyklopedie olympijských her*. Praha: Olympia, s. 271 a 272.

²⁵ K. Čapková, *Tělo a duch*, Věstník židovských náboženských obcí, 60 1998, s. 9.

odboru získali v tomto roce titul mistrů Československa.²⁶

Obr. 4 Plavecké závody Hagiboru v roce 1931
Fig. 4 Hagibor swimming races in 1931

V roce 1929 drželi plavci Hagiboru celou řadu čs. rekordů. Steiner, Balasz i Getreuer byli v té době ve svých disciplínách k neporažení. Tyto úspěchy znamenaly inspiraci pro mládež a značné zvýšení počtu členů plaveckého odboru. Ten měl tehdy okolo 1000 členů. Kromě výše jmenovaných reprezentantů Československa a držitelů čs. rekordů patřili v této době k nejvýkonnějším plavcům odboru G. Kohn, O. Kohn, Golldschmiedt, H. Abeles, Fišer, Adler, Šulc a Sabud'ko, mezi ženami pak Besterová, Klepfnerová a Grünbergerová.

Sportovní slavnosti světového svazu Makabi, která byla uspořádána v létě 1930 v Antverpách, se zúčastnilo 15 plavců vyslaných československým Makabi. Mezi nimi měli převahu členové Hagiboru. Ti tam dosáhli řady vítězství a celé řady dalších čelných umístění. Nejúspěšnější z nich byli Lederer na 100 m v.z., Abeles na 100 m prsa a Balasz ve skocích. Mužstvo vodního póla RČS I zde tvořili kompletně členové Hagiboru Fišer, Wollner, Getreuer, Polakoff I., Polakoff II., Schulz a Kantor.

Na mistrovství Československa uspořádaném v plaveckém stadiónu pod Barrandovem získali pro Hagibor mistrovský titul Getreuer na 200 a 400 m

v.z., Ábeles 100 m prsa a štafety mužů 4 x 200 m.v.z. a 4 x 100 m prsa.²⁷ Muži Hagiboru byly se ziskem 56 bodů v čele dlouhodobé týmové

mistrovské soutěže. Na mistrovství Evropy 1931 v Paříži byli

nejúspěšnějšími reprezentanty

Československa Steiner a Getreuer. Steiner byl třetí v závodě na 100 m v.z. a Getreuer čtvrtý na 400m v.z.²⁸ Dva ze sedmi členů reprezentace ve vodním pólu na tomto mistrovství byli z Hagiboru. Dlouhodobou domácí nadvládu plavců Hagiboru přerušil na závodech v Praze v roce 1931 francouzský plavec Taris. Tento světový rekordman zde vyhrál všechny trati. Na závěr sezony pořádal Hagibor v krytých lázních v Klimentské ulici velký plavecký mítink.

Několik plavců Hagiboru bylo v širší nominaci na OH 1932. ČSOV nakonec musel z finančních důvodů zúžit celou Čs. výpravu na pouhých 7 sportovců.

V roce 1933 se plavecká sekce Hagiboru přeměnila na samostatný Židovský plavecký klub Hagibor, který vydával i klubový časopis Hamajim.²⁹ Zajímavostí je, že oproti jiným sportovním židovským spolkům, používal tento plavecký klub jako jediná řeč pouze češtinu. Jeho předsedou spolku se stal Norbert Adler, známý sionistický politik a člen spolku Theodor Herzl. V tomto roce se konalo mezistátní utkání Československo versus Polsko ve Varšavě. V našem národním týmu nominovaném na toto střetnutí bylo opět několik plavců z Hagiboru. Ti se v zúčastnili roce 1934 závodů ve Francii a o rok později v Německu. Na druhé Makabiádě v Tel-Avivu v roce 1935 vyhrál Balász skoky do vody. V únoru 1937 pozval Hagibor zakladatele moderního vodního póla Bélu Komjádyho na utkání jeho mateřského budapeštského klubu právě s Hagiborem.

Několik plavců a pólistů Hagiboru bylo nominováno na OH 1936 v Berlíně. Československý svaz Makabi ale vydal oficiální rozhodnutí o neúčasti židovských sportovců na těchto hrách. Důvodem byly perzekuce, kterým

²⁶ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 312 - 315.

²⁷ STAR, roč. 1931, č. 32 (282), s. 8 a 9.

²⁸ STAR, roč. 1931, č. 35 (285), s. 6. a STAR, roč. 1931, č. 36 (286), s. 8.

²⁹ Hamajim znamená hebrejsky voda.

bylo vystaveno židovského obyvatelstvo v Německu. Z československé účasti na XI. LOH v Berlíně se stalo velmi silné politikum, do kterého se vměšovala i vláda. ČSOV sice prohlásil, že nebude nutit reprezentanty Československa židovské národnosti k účasti na berlínské olympiádě, přesto byla jejich neúčast brána jako značné oslabení československé olympijské výpravy. Naopak s uspokojením ji přijaly československé židovské organizace a židovská veřejnost. Zde byl patrně jedinou výjimkou Kurt Epstein, který je uveden v sestavě československého mužstva na těchto OH. To bylo vyřazeno v kvalifikační skupině.³⁰

Obr. 5 Reprezentanti ČSR židovské národnosti
Fig. 5 ČSR representatives of Jewish nationality

Dalším v Hagiboru úspěšně rozvíjeným sportem byl pozemní hokej. O administrativu zde staral Dr. Arnošt Katz, Arnošt Fuchs ve spolupráci s Hellou Hahn organizoval ženský hokejový tým. V prosinci 1923 tým Hagiboru Praha obsadil druhé místo na turnaji pořádaném tehdejšími československým mistrovským týmem Sokolem Karlín. Od roku 1927 začali pozemkáři využívat nový stadion ve Strašnicích. Ve vyřazovací části československého hokejového mistrovství, soutěžil ženský tým Hagiboru s německým hokejovým družstvem. Všechny československé hokejové kluby tehdy udržovaly čilé zahraničními kontakty. Na konci 20. let reprezentovali Československo pozemkáři Hagiboru Margolius, Frankl, Herz, Lekner a Dr. Lagus.³¹

³⁰ Kössl, J., (1981). *Malá encyklopedie olympijských her*. Praha: Olympia, s. 296.

³¹ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 256.

Stejně jako v ostatních židovských sportovních spolcích v Československu byl i v Hagiboru pěstován tenis. Tenisový odbor měl své vlastní kurty. Nejlepším hráčem zde byl na přelomu 20. a 30. let František Kohn.

V Hagiboru byl rozvíjeny ještě volejbal, basketbal a házená, avšak pouze na nižší úrovni.

Vedle činnosti sportovní, k níž patřila také četná prázdninová soustředění, žil spolek i jednotlivé sekce intenzivním společenským životem. Organizovala se různá ochotnická představení, pořádaly se plesy. Zvláště reprezentační plesy ŽSK Hagibor byly velkou událostí celé pražské židovské komunity.³² V lednu 1927 se v Lucerně konal ples Hagiboru, jehož hlavním protektorem byl Max

Brod, který jako jeden z prvních židovských intelektuálů projevil porozumění pro činnost tohoto sportovního spolku už před válkou. Jeho slavnostní předtančení provedlo 28 párů. V jeho závěru prošly tyto páry v symetrických řadách sálem a v záři reflektorů za znění písně Hatikvah vytvořily obraz Davida. Nálada byla

popsána jako mimořádně povznesená. O společenské prestiži, kterou si Hagibor vydobyl, svědčí i židovská sportovní slavnost, která se konala v červnu 1927 na hřišti ŽSK Hagiboru ve Strašnicích pod záštitou ministerstva zdravotnictví a tělesné výchovy. V čestném předsednictvu slavnosti byl i primátor hlavního města Prahy JUDr. Karel Baxa.

Na rozdíl od Makabi, které kladlo větší důraz na sionistický ráz hnutí, pořádalo vzdělávací programy a přednášky, byl Hagibor zaměřen téměř výlučně na sportovní aktivity a stál mimo svaz Makabi. Jeho členem se Hagibor nakonec stal v roce 1927. Tomu však předcházela vleklá jednání.³³ Druhého února 1930 byly v Praze

³² Archív Židovského muzea v Praze, nezpracovaný fond Židovského sportovního klubu Hagibor.

³³ Hlavní rozdíly mezi Hagiborem a Makabi lze zjednodušeně formulovat i na základě ankety zveřejněné v časopisu Hagibor na podzim 1926. Ta hlavně sondařovala, zda by mohlo dojít ke sloučení obou tělovýchovných korporací. Podle zástupců Makkabi se Hagibor omezuje pouze na sport a nestará se o otázky kulturní. Dorostenci Makkabi totiž dospěli již k pevným a pozitivním názorům

slavnostně otevřeny prostory židovského spolku Beth-Haam ve kterých byla i tělocvična. Ta pak sloužila jak sportovnímu klubu Hagibor, tak pražským spolkům Makabi.³⁴

Obr. 6 Neznámý atlet Hagiboru ve 30. letech
Fig. 6 Unknown Hagibor athlete in the 30s

Po okupaci Českých zemí nacisty bylo hřiště Hagiboru zabráno organizací Hitlerjugend. Po intervenci pražské Židovské náboženské obce však bylo na čas vráceno.³⁵ Po nějakou dobu se zde ještě

v otázkách sionistických. Představitelé Hagiboru zase na oplátku vyčítali svazu Makabi malý zájem o míčové hry.

³⁴ Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 379.

³⁵ V roce 1939 byla v Protektorátu vydána řada protidemokratických nařízení, jenž výrazně oslabovala židovskou spolkovou činnost. Zásadní vliv na utlumení života židovských spolků mělo nařízení říšského protektora o židovském majetku ze dne 21. června 1939. Veškerý židovský majetek podle něj podléhal arizaci a byl svěřen nově zřízené Ústředně pro židovské vystěhovalectví a jí podléhajícímu Vystěhovaleckému fondu. Požadavky spolků nebyly zpravidla vyřizovány pozitivně, nebo byly akceptovány jen z části, což přispělo k rychlé redukci spolkových činností Židů.

mohly konat různé sportovní akce pro židovské děti, které tehdy již nesměly navštěvovat školy. Jako hlavní organizátor se tu osvědčil, Fredy Hirsch, člen Makkabi Hacair, který ve své výchovatelské činnosti pokračoval v Terezíně i v osvětimském rodinném táboře. Osud areálu Hagiboru ve Strašnicích byl následně velmi truchlivý, když zde nacisté zřídili internační tábor a shromaždiště pro odsun Židů do koncentračních a vyhlazovacích táborů.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Archivní prameny

1. Státní ústřední archiv Praha, fond ministerstva vnitra – stará registratura, sign. 6/59/20, k. 1040 – Židovská tělocvična a sportovní obec 1921 – 1928.
2. Státní ústřední archiv Praha, fond ministerstva vnitra – nová registratura, sign. D 3111, k. 5073 – Svaz Makabi 1924 – 1946.
3. Státní ústřední archiv Praha, fond ministerstva vnitra – nová registratura, sign. D 3111, k. 5080 – Sbor židovských fotbalových soudců v ČSR 1922.
4. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 2 A/1591, k. 408 – Židovský svaz fotbalový 1921.
5. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 2 A/5762, k. 535 – Židovský sportovní klub Hagibor 1922.
6. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 2 A/467, k. 721 – Sportovní klub Hakoah 1926.
7. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 8 A/566, k. 297 – Židovská tělocvičná jednota 1919.
8. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 2 A/4268,
9. Státní ústřední archiv Praha, fond zemského úřadu – spolkový katastr, sign. 19 A/2756, k. 906 – Židovská tělocvična a sportovní jednota 1931.
10. Archiv Židovského muzea v Praze, nezpracovaný fond Židovského sportovního klubu Hagibor – lehkooatletická sekce 1933 – 1938.

Veřejné spolkové aktivity Židů v důsledku toho od podzimu 1939 prakticky ustaly. Společenské postavení židovského obyvatelstva a právní cestu k definitivní likvidaci židovských spolků upravovalo nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě vydané v březnu 1940. Místo původně zamýšleného Svazu Židů byly sdružovací funkce Židů pověřeny židovské náboženské obce. Mezi nimi měla výlučné postavení Židovská náboženská obec v Praze. I ta však podléhala Ústředně pro židovské vystěhovalectví v Praze, která po čase začala s bezohlednou likvidací jednotlivých židovských spolků. K definitivnímu rozpuštění zbylých židovských spolků došlo na jaře roku 1941.

11. Archív hlavního města Prahy, Stanovy hnutí Techelet lavan z roku 1923, SK XIV/595.
12. Archív hlavního města Prahy, Spolky Judea a Hechaver, SK X/343.
13. Státní oblastní archiv Třeboň, fond Policejního ředitelství Č. Budějovice, č. kartonu 798, č. rejstříku 193, Židovská tělocvičná jednota Makabi České Budějovice.

Literatura

1. Bělina, P., et al. (1992). *Dějiny zemí Koruny české*. Praha.
2. Brod, P. (2000). *Židé v Československu*. In: *Židé v Sudetech*. 277 – 283. Praha.
3. Brüll, B. (1937/38). *Československý Makabi*.
4. Bureš, P., Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná výchova v československé republice cizině*. Praha: Almanach sportu.
5. Crhová, M. (1999). *Sionistická volební politika na konci 20. let*. Praha.
6. Čapková, K. (1998). *Tělo a duch – židovské sportovní organizace v Čechách a na Moravě*. In: *Věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku* 60 (8,9). 8 – 10.
7. Čapková, K. (2002). *Češi, Němci, Židé? Národní identita Židů v Čechách za první republiky*. Praha.
8. Čapková, K. (2001). *Židé v Čechách za první republiky*. In: *Česko – Slovenská historická ročenka*. 19 – 35.
9. Doherty, J. K. (1953). *History of Modern Track and Field*. New York.
10. Färber, F. (1996). *Makabi – Významná tělovýchovná a společenská organizace před II. sv. válkou*. In: *Židé a Morava*.
11. Färber, F. (1997). *Židé a sport v dnešní době*. In: *Židé a Morava*.
12. Encyclopaedia Judaica. (1966). Volume 15. Jerusalem.
13. Friedmann, F. (1934). *Židé v Čechách*. In: Hugo Gold (ed.). Brno.
14. Fuchs, E. (1966). *Der tschechoslowakische Makkabikreis – Eine Würdigung und Ehrung seiner Toten*. Zeitschrift für die Geschichte der Juden, s. 146 – 150.
15. Goldschmidt, S. (1938). *Makabi*. Berlin.
16. Havráňková, H. a kol. (1999). *Český Olympismus*. Praha: Olympia.
17. Henry, W. (1937). *History of the Olympic Games in Antwerp 1920*. New York.
18. Herzog, A. (1966). *Erinnerungen und Eindrücke von der I. Makkabiah in Tel-Aviv im Jahre 1932*. Zeitschrift für die Geschichte der Juden, s. 143-145.
19. Holan, J. (2004). *Historie židovské tělesné výchovy a sportu v Českých zemích*. (Diplomová práce). Č. Budějovice: Jihočeská univerzita.
20. Janecký, A. (1954). *Slavné postavy naší atletiky*. Praha.
21. Kössl, J., (1981). *Malá encyklopedie olympijských her*. Praha: Olympia.
22. Kössl, J., Štumbauer, J., Waic, M. (2004). *Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum.
23. Křest'an, J., Blogiová, A., Bubeník, J. (2001). *Židovské spolky v Českých zemích v letech 1918 – 1948*. Praha.
24. Květon, V. (1937) *Letecká kniha československé mládeže*. Praha.
25. Laufer, J. (1955). *50 let v našem sportu*. Praha.
26. Lederer, R. (1923). *O židovském skautingu*. Listy židovské mládeže, (6). 57.
27. Marxová, A. (1998). *Sionismus v Čechách a na Moravě*. In: Roš, Chodeš. *Věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku* 60 (1, 4, 5).
28. Petráček, J. (2000). *Olympiády dříve a teď*. In: Roš, Chodeš. *Věstník židovských náboženských obcí v Českých zemích a na Slovensku* 62 (8).
29. Pěkný, T. (2001). *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha.
30. Phillip, R. (1921). *Wir Juden und der Sport*. Wien.
31. Pick, J. C. (1943). *Jewish Sport in Czechoslovakia*, Bulletin of Czechoslovak Jewish Representative Committee, affiliated to the World Jewish Congress. New York.
32. Pick, J. C. (1971) *Sports*. In: *The Jews of Czechoslovakia*. 2. Philadelphia – New –York. 185 – 228.
33. Rybár, C. (1991). *První republika*. In: RYBÁR (ed.). *Židovská Praha, Glosy k dějinám a kultuře*. Praha. 134 – 156.
34. Štumbauer, J. *Dějiny spolkové tělesné výchovy a sportu v Č. Budějovicích od poloviny 19. století do roku 1938*. (Habilitační práce). České Budějovice.
35. Vodní sporty (1964). Měsíčník Československého Amatérského Plavebního Svazu, Praha.
36. Walters, G. (2007) . *Berlínské hry – olympijský sen ukradený Hitlerem*. Praha.

Periodika

1. Národní střed. Roč. 1941.
2. Pražský list. Roč. 1941.
3. STAR. Roč. 1931
4. Židovské zprávy. Roč. 1934.

Doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.
KTVS PF JU, Na Sádkách 2/1
37 005 České Budějovice, CZ
e-mail: stumba@pf.jcu.cz